

Психологиялық-педагогикалық түзету кабинеттері мен оңалту орталықтарының
логопедтеріне арналған

**«Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар ерте жастағы және мектеп жасына
дейінгі балаларға арнайы педагогикалық көмек көрсету»**

**ПЕДАГОГ КАДРЛАРДЫҢ БІЛІКТІЛІГІН АРТТЫРУ КУРСТАРЫНЫҢ
БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫ**

МАЗМҰНЫ

1. Жалпы ережелер.....
2. Глоссарий.....
3. Бағдарламаның тақырыбы.....
4. Бағдарламаның мақсаты, міндеттері және күтілетін нәтижелері.....
5. Бағдарламаның құрылымы мен мазмұны.....
6. Оқу процесін ұйымдастыру.....
7. Бағдарламаны оқу-әдістемелік қамтамасыз ету.....
8. Бағдарлама нәтижелерін бағалау.....
9. Курстан кейінгі қолдау.....
10. Негізгі және қосымша әдебиеттер тізімі.....

1. Жалпы ережелер

1. «Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар ерте жастағы және мектеп жасына дейінгі балаларға арнайы педагогикалық көмек көрсету» педагог кадрлардың біліктілігін арттыру курстарының білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) психологиялық-педагогикалық түзету кабинеттері (бұдан әрі – ППТК) мен оңалту орталықтарының (бұдан әрі – ОО) логопедтерін оқытуды 2. ППТК және ОО логопедтері үшін жеке біліктілікті арттыру курстарын өткізудің өзектілігі мен қажеттілігі мыналарға байланысты: біріншіден, бұл ұйымдардың түзете-педагогикалық жұмысының арнайы мектепке дейінгі ұйымдардан айырмашылығы жұмысты топтық емес, жеке-дамыту және басқа оқу жоспары бойынша жүзеге асырады; екіншіден, ППТК және ОО-да сөйлеу тілінің ауыр түрдегі бұзылыстары бар балалардың, әсіресе ауылдық жерлерде тұратын және сөйлеу тілінің бұзылыстары балаларға арналған арнайы балабақшаларға (топтарға) бару мүмкіндігі жоқ балалардың басым болуы. 2022 жылғы статистикалық деректер бойынша сөйлеу тілінің ауыр түрдегі бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында 4124 бала логопедиялық; ППТК және ОО-да-сөйлеу тілінің бұзылыстары бар 11252 бала көмек алды.

3. Білім беру бағдарламасы Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі ұсынған түзете-дамыта оқытудың арнайы бағдарламасы аумағында сөйлеу тілінің бұзылыстары бар ерте жастағы және мектеп жасына дейінгі балаларға арнайы педагогикалық көмек көрсету бойынша ППТК және ОО логопедтерінің кәсіби құзыреттілігін дамытуға бағытталған.

2. Глоссарий

Ұғым	Ұғымның анықтамасы
Инклюзивті білім беру	Инклюзивті білім беру – ерекше білім беру қажеттіліктері мен жеке-дара мүмкіндіктерін ескере отырып, барлық білім алушылар үшін білім алуға тең қолжетімділікті қамтамасыз ететін процесс (Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы); инклюзивті білім беру – кемсітушіліктің барлық түрлерін жоя отырып, әртүрлілік пен әртүрлі қажеттіліктер мен қабілеттерді құрметтей отырып, барлығына сапалы білім беруге бағытталған жалпы білім беруді дамытудың үздіксіз процесі (ЮНЕСКО);
Ерекше білім беруді қажет	тиісті деңгейде білім алу және қосымша

ететін (ЕБҚ) адамдар (балалар)	білім алу үшін арнаулы жағдайларға тұрақты немесе уақытша қажеттілік көріп жүрген адамдар (балалар);
Ерекше білім беру қажеттіліктері	онсыз сапалы білім алу мүмкін емес оқу-дамыту процесінде көмек пен қызметтерге деген қажеттілік;
Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау	ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау – білім алу үшін қажетті арнаулы жағдайларды айқындау;
Білім алуға арнайы жағдайлар	онсыз ерекше білім беруді қажет ететін адамдардың (балалардың) білім беру бағдарламаларын меңгеруі мүмкін емес оқу, сондай-ақ арнайы, жеке-дамыту және түзете-дамыту бағдарламалар мен оқыту әдістерін, техникалық, оқу және өзге де құралдарды, тіршілік ету ортасын, психологиялық-педагогикалық қолдау ді, медициналық, әлеуметтік және өзге де қызметтерді қамтитын жағдайлар;
Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалар	Сөйлеу тілінің барлық жақтары: фонетикалық-фонематикалық, лексикалық-грамматикалық, фразалық және байланыстыра сөйлеу тілінің қалыптасуының бұзылысы болатын сөйлеу тілінің бастапқы бұзылыстарына байланысты сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалар.
Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларды түзете-дамыта оқытудың арнайы бағдарламасы	Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларды тиімді түрде оқытуға әзірленген қажетті психологиялық-педагогикалық технологияның қағидаттары, әдістері мен әдістемелерінің жүйесі.

Терминдердің өзектілігі олардың арнайы және инклюзивті білім беру саласындағы нормативтік-құқықтық құжаттардың соңғы өзгерістеріне сәйкестігіне негізделген.

3. Бағдарламаның тақырыбы

4. ППТК және ОО логопедтеріне арналған «Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға арнайы педагогикалық көмек көрсету» атты біліктілікті арттыру курстарының білім беру бағдарламасының жаңалығы сөйлеу тілінің

бұзылыстары бар балаларды түзете-дамыта оқытудың арнайы бағдарламасының мазмұны алғаш рет баяндалатындығында. Бұл бағдарлама алғаш рет әзірленіп, Білім және ғылым министрлігі (2021 ж.) жаңа үлгідегі арнайы білім беру ұйымдары – психологиялық-педагогикалық түзету кабинеттері мен оңалту орталықтарын тәжірибеге енгізу үшін ұсынды. Олардың кәсіби қызметінде оқу-әдістемелік қамтамасыз ету қызметін орындайтын арнайы үлгілік бағдарламаларды пайдаланатын арнайы мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының мамандарынан айырмашылығы ППТК және ОО-ның мамандарының 2022 жылға дейін түзете-дамыта оқытудың арнайы бағдарламалары болған жоқ, бұл түзете-педагогикалық жұмыстың сапасына теріс әсер етті.

Біліктілікті арттыру курстарының оқу бағдарламасының артықшылығы оны әзірлеушінің (А.К. Ерсарина) ППТК және ОО-ы үшін сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға арналған түзете-дамыта оқытудың арнайы бағдарламасының жетекші авторы-құрастырушысы болып табылатындығында. Біліктілікті арттыру курстарының оқу бағдарламасында алғаш рет Арнайы және инклюзивті білім беруді дамытудың Ұлттық ғылыми-практикалық орталығының ғылыми-қолданбалы зерттеулері аумағында автор өзінің ғылыми- тәжірибелік жұмысы нәтижесінде әзірлеген сөйлеу тілінің ауыр түрдегі бұзылыстары бар балалармен жеке түзете-дамыту жұмысының технологиясы баяндалады.

5. Бағдарламаның тақырыбы 12 тақырыпты зерттеуді қамтиды.

1-тақырып. Инклюзивті және арнайы білім беру саласындағы халықаралық және отандық заңнамалық база. ППТК және ОО қызметін нормативтік-құқықтық қамтамасыз ету.

2-тақырып. Ерекше білім беруді қажет ететін балалар топтары. Білім беруде ерекше қажеттіліктердің түрлері. Білім беру ұйымдарында білім алуда ерекше қажеттіліктерді бағалау.

3-тақырып. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалардың психологиялық-педагогикалық сипаттамасы. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалар тобы.

4-тақырып. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы түзете-дамыту бағдарламасы. Арнайы түзете-дамыту бағдарламасының мақсаты, міндеттері, қағидаттары мен әдіснамалық негіздері.

5-тақырып. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы түзете-дамыту бағдарламасын диагностикалық-таныстыру кезеңі. Түзете-дамыта оқыту кезеңін анықтау.

6-тақырып. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы түзете-дамыту бағдарламасының бастапқы кезеңі. Бастапқы кезеңде сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалармен түзете-дамыту жұмыстарының әдістері мен тәсілдері.

7-тақырып. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы түзете-дамыту бағдарламасының бірінші кезеңі. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалармен түзете-дамыту жұмыстарының әдістері мен тәсілдері.

8-тақырып. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы

түзете-дамыту бағдарламасының екінші кезеңі. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалармен түзете-дамыту жұмыстарының әдістері мен тәсілдері.

9-тақырып. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы түзете-дамыту бағдарламасының үшінші кезеңі. Үшінші кезеңде сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалармен түзете-дамыту жұмыстарының әдістері мен тәсілдері.

10-тақырып. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы түзете-дамыту бағдарламасының төртінші кезеңі. Төртінші кезеңде сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалармен түзете-дамыту жұмыстарының әдістері мен тәсілдері.

11-тақырып. Сөйлеу тілін түзетудің заманауи инновациялық әдістері мен технологиялары.

12-тақырып. Мектепке дайындық және жалпы білім беретін мектепте сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларды психологиялық-педагогикалық қолдау.

4. Бағдарламаның мақсаты, міндеттері және күтілетін нәтижелері

6. Біліктілікті арттыру бағдарламасының мақсаты – психологиялық-педагогикалық түзету кабинеттері мен оңалту орталықтары жағдайында сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға арнайы педагогикалық көмек көрсету бойынша логопедтердің кәсіби құзыреттілігін дамыту.

7. Бағдарламаның міндеттері:

1) тыңдаушылардың бойында білім беруде ерекше қажеттіліктерді анықтау және арнайы педагогикалық көмек көрсету бойынша кәсіби қызметті ұйымдастыру кезінде білім беру саласындағы Қазақстан Республикасының заңдарының нормалары мен заңға тәуелді актілері туралы білімді пайдалану икемін қалыптастыру;

2) білім беруде ерекше қажеттіліктері бар балалардың топтары және білім беру қажеттіліктерінің түрлерімен таныстыру және сөйлеу тілінде бұзылыстары бар балаларды психологиялық-педагогикалық қолдауды ұйымдастыру;

3) ерте және мектепке дейінгі жастағы сөйлеу тілінде бұзылыстары бар балалардың сөйлеу тілі мен психикалық даму ерекшеліктерін ашу;

4) логопедиялық тексеру, сөйлеу тілінде бұзылыстары бар балалардың сөйлеу тілінің дамуын бағалау және жеке дамыту бағдарламаларын жасау дағдыларын қалыптастыру;

5) тыңдаушыларды сөйлеу тілінің бұзылыстары бар ерте және мектеп жасына дейінгі балаларға арналған арнайы түзете-дамыту бағдарламасының мазмұны; сөйлеу тілі бұзылыстарын түзетудің заманауи әдістері және технологияларымен таныстыру;

6) түзете-дамыта оқыту бағдарламасының барлық кезеңдерінде сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға логопедиялық көмек көрсету дағдылары мен икемдерін қалыптастыру;

7) аутизмі бар, ауыр және көптеген бұзылыстары бар балаларға логопедиялық көмек атқару икемдері мен дағдыларын дамыту.

6. Оқудан күтілетін нәтижелер. Тыңдаушылар:

1) білім беруде ерекше қажеттіліктерін анықтау және арнайы педагогикалық көмек көрсету бойынша өз қызметін ұйымдастыру тәсілдеріне нормативтік-құқықтық негіздеме беруге қабілетті;

2) ерекше білім беруді қажет ететін балалар топтары мен білім беру қажеттіліктерінің түрлерін ажыратады

3) ерте және мектепке дейінгі жастағы сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалардың психикалық даму ерекшеліктерін біледі;

4) логопедиялық тексеру, сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалардың сөйлеу тілінің дамуын бағалау дағдыларын меңгерген, жеке-дамыту бағдарламаларын жасай алады;

5) сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы түзете-дамыту бағдарламасының мазмұны; сөйлеу тілі бұзылыстарын түзетудің заманауи әдістері мен технологияларын біледі;

6) сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларды түзете-дамыта оқыту бағдарламасының барлық кезеңдерінде логопедиялық жұмыстың кәсіби дағдыларын меңгереді;

7) аутизмі бар, ауыр және көптеген бұзылыстары бар балаларға логопедиялық көмек көрсету дағдыларын меңгереді.

5. Бағдарламаның құрылымы мен мазмұны.

9. Бағдарлама 5 модульден тұрады: нормативтік-құқықтық, психологиялық-педагогикалық, мазмұндық, технологиялық, вариативтік.

10. Нормативтік-құқықтық модуль:

1-тақырып: Инклюзивті білім беру саласындағы халықаралық және отандық заңнамалық база: «инклюзивті білім беру» ұғымын барынша әділ, кемсітушілік сипаты жоқ қоғамның негізі ретінде заманауи түсіндіру. Инклюзивті білім берудің халықаралық құқықтық негіздері: Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы (БҰҰ, 1948); БҰҰ-ның «Білім беру саласындағы кемсітушілікке қарсы күрес туралы» Конвенциясы, 1960; БҰҰ-ның «Бала құқықтары туралы» Конвенциясы, 1989; және т.б. Отандық нормативтік-құқықтық негіздеме: ҚР-ның Конституциясы, ҚР-ның заңдары: «Бала құқықтары туралы», «Білім туралы», «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы», «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне инклюзивті білім беру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы», Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің (Оқу-ағарту министрлігінің) бұйрықтары: Жалпы білім беретін, арнаулы ұйымдар, психологиялық-педагогикалық түзету және оналту орталықтары кабинеттері қызметінің үлгілік қағидаларын (2022 жылғы 31 тамыздағы № 385); «Дамуында проблемалары бар балалар мен

жасөспірімдерді оналту және әлеуметтік бейімдеу» Мемлекеттік қызмет көрсету қағидаларын» (2020 жылғы 27 мамырдағы № 223); Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау қағидаларын (2022 жылғы 12 қаңтардағы № 4), Білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қағидаларын (2022 жылғы 12 қаңтардағы № 6); Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы. Сөйлеу тілінде бұзылыстары бар балаларға арналған мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасының 2-қосымшасы (2016 жылғы 12 тамыздағы № 499); Сөйлеу тілінде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы түзету-дамытушылық бағдарламасы (ҚР БҒМ 2022 жылғы 10 наурыздағы № 18-3/55-И хат).

11. Психологиялық-педагогикалық модуль:

2-тақырып. Ерекше білім беруді қажет ететін оқушылар топтарының сипаттамасы. Бірінші топ: даму мүмкіндіктері шектеулі балалар: есту, көру қабілетінде, зияты, сөйлеу тілі, тірек-қимыл аппаратында бұзылыстары бар, психикалық дамуы тежелген, эмоциялық-ерік бұзылыстары және күрделі бұзылыстары бар; жеке психикалық қызметтерінің бұзылыстарына байланысты оқуда қиындықтары бар балалар; мінез-құлығы және эмоциялық мәселелері (аса белсенділік және зейін тапшылығы, аутистік спектрдегі бұзылыстар). Білім беруде ерекше қажеттіліктері қолайсыз – әлеуметтік, психологиялық, экономикалық, лингвистикалық, мәдени факторларға байланысты пайда болатын балалардың екінші тобы: халықтың әлеуметтік осал топтары санатындағы отбасыларда тәрбиеленетін микроәлеуметтік және педагогикалық қараусыз қалған; жергілікті қоғамға бейімделуде қиындықтарға тап болған (босқындар, мигранттар, қандастар); мүгедектігі бар балалар.

3-тақырып. Ерте жастағы және мектепке дейінгі жастағы сөйлеу тілінде бұзылыстары бар балалардың психикалық даму ерекшеліктері. Сөйлеу тілі алғышарттарының даму ерекшеліктері: есту-сөйлеу тілі және көру арқылы қабылдау, кинестетикалық және динамикалық праксис, есту-сөйлеу тілі арқылы жады және т.б. Сөйлеу тілінің құрылымдық бірліктерінің қалыптасу ерекшеліктері: дыбыстап айту, буындық құрылым, фонематикалық түсініктер, лексикалық құрам және грамматикалық құрылым, фразалық және байланыстыра сөйлеу тілі. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалар топтары: экспрессивті сөйлеу тілінің бастапқы бұзылыстары бар (сөйлеу тілінің дамымау деңгейі); импрессивті сөйлеу тілінің бастапқы бұзылыстары бар (сөйлеу тілінің дамымау деңгейлері). Экспрессивті және импрессивті сөйлеу тілінің бастапқы бұзылыстары бар балалардың сөйлеу тілінің дамуындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтар.

12-тақырып. Ерте және мектепке дейінгі жастағы балалардың қарым-қатынас жасау және әлеуметтік өзара әрекет ету (аутизмі бар), тірек-қимыл аппараты, көру және есту қабілеттері бұзылған балалардың психикалық және сөйлеу тілінің дамуындағы ерекшеліктер.

12. Мазмұндық модуль:

4-тақырып. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы

түзете-дамыту бағдарламасы. Арнайы түзете-дамыту бағдарламасының мақсаты, міндеттері, қағидаттары мен әдіснамалық негіздері.

Жалпы және арнайы мектепке дейінгі педагогика (логопедия) қағидаттары, сондай-ақ сөйлеу тілінде бұзылыстары бар ерте және мектеп жасына дейінгі балалардың ерекшеліктерін ескеретін балалармен дамыту жұмысының қағидаттары. Арнайы қағидаттар: ауызша негізде қарым-қатынасқа деген қажеттілікті қалыптастыру, түрлі шаралар мен күнделікті өмірде ауызша қарым-қатынас құралдарын қолдану үшін сөйлеу тілі арқылы қарым-қатынастың басым дамуы; сөйлеу тіліндегі бұзылыстың шығу тегі мен механизмдерін ескеру; ана тілін меңгерудің негізгі заңдылықтарын білуді көздейтін онтогенетикалық қағидат; сөйлеу тілінің ауыр түрдегі бұзылыстары барысында сөйлеу тілін қалыптастырудың кешенді тәсілі; баланың жалпы дамуына бағытталған дамыту жұмысының тұтастығы қағидаты.

Арнайы түзете-дамыту бағдарламасының әдіснамалық негіздері: Л.С. Выготский мен басқа ғалымдардың (Д.Б. Эльконин, А.Р. Лурия) мәдени-тарихи тұжырымдамасының, Р.Е. Левина, С.Н. Шаховская, Л.С. Волкова, Е.М. Мастюкова, Б.М. Гриншпуна, В.А. Кошиков, Г.В. Чиркина және т.б. жұмыстарында мазмұндалған логопедияның теориялық ережелері. Бағдарламаның әдістемелік негіздері ретінде: сөйлеу тілі бұзылған ерекше білім беруді қажет ететін балаларға арналған мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың типтік оқу бағдарламасы (ҚР БҒМ 2016 жылғы 12 тамыздағы № 499 бұйрығына 2-қосымша); Г.В. Чиркина, Е.Ф. Соботович, Т.Б. Филичева, Н.С. Жукова және т.б. жұмыстарында баяндалған логопедиялық жұмыстың әдістері; дамуында ауытқымалы бұзылыстары бар балаларға психологиялық-педагогикалық дамыту көмегін көрсетудің заманауи тәсілдері: қимыл-қозғалыс (кинезиологиялық), нейропсихологиялық түзету әдістері.

15-тақырып. Кохлеарлық импланты бар балаларды жалпы білім беретін мектепте психологиялық-педагогикалық қолдау. Инклюзивті сыныпта кохлеарлық импланты бар балалар үшін арнайы жағдайлар жасау: мұғалімнің үстеліне қарама-қарсы бетте бірінші партада отырғызу; кохлеарлық имплант мұғалімге қарай орнатылуы керек; бөлмеде қабырғалар мен еден дыбыс сіңіретін материалдардан болуы қажет; балаға қатты дауыстап және анық сөйлеу, естімеген жағдайда, тағы да қайталау; дереу жауап беруді талап етпеу; жауап беруге уақыт беру; есту қабілетінің шамадан тыс жүктелуіне жол бермеу; шаршаған кезде жазбаша тапсырмалар беру.

13. Технологиялық модуль.

5-тақырып. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы түзете-дамыту бағдарламасының диагностикалық-таныстыру кезеңі. Түзете-дамыта оқыту кезеңін анықтау.

Диагностикалық-таныстыру жұмыстарының мақсаттары, міндеттері. Сөйлеу тілінің дамуын диагностикалау кезеңдері (логопедиялық тексеру): 1) сөйлеу тілін түсіну: белгілі бір жағдайда жеке сөздер мен сөз тіркестерін және/немесе ым-ишара, бет бұлшықеттерінің қимылы, интонациямен бекітілген

бірліктерді түсінбейді; жеке сөздер мен қысқа сөз тіркестерін түсіну; түрлі сөздерді түсінуі: заттар, әрекеттер, белгілер; кейбір грамматикалық формалар мен сөз тіркестерін түсінуі, фразалық және байланыстыра сөйлеу тілін түсінуі; 2) өзінің сөйлеу тілі: артикуляциялық аппараттың құрылымы мен қозғалғыштығы; дыбыстардың айтылуы және сөздердің буындық құрылымы; сөздердің фонематикалық айырмашылығы, дыбыстық талдау мен синтез; сөздік қор; грамматикалық құрылым; фразалық және байланыстыра сөйлеу тілі; сөйлеу тілі арқылы қарым-қатынас. Баланың сөйлеу тілінің даму деңгейін жалпы бағалау; оның сөйлеу тілі бойынша жасын анықтау. Түзете-дамыту жұмысының кезеңі, оның негізгі бағыттары, әдістері мен тәсілдерін анықтау, жеке-дамыту бағдарламасын жасау.

6-тақырып. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы түзете-дамыту бағдарламасының бастапқы кезеңі. Бірінші кезеңдегі педагогикалық жұмыстың мақсаттары, міндеттері. Кезеңде педагогикалық жұмысты жүргізуге қойылатын шарттар, талаптар және әдістемелік нұсқаулар. Бастапқы кезеңде төмендегілерге бағытталған сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалармен түзете-дамыту жұмыстарының әдістері мен тәсілдерінің сипаттамасы: сөйлеу тілінің уәжі мен қарым-қатынасты дамыту; сөйлеу тілінің сенсомоторлық негізін қалыптастыру: есту, тактильді қабылдау; сөйлеу-есту арқылы зейіні мен есте сақтау; кинестетикалық және динамикалық қолмен және артикуляциялық праксис, фонематикалық есту; сөйлеу тілін түсінуді дамыту: жеке сөздер, заттар, күнделікті әрекеттер және ауызша өтініш жасау; белсенді сөйлеу тілін дамыту: 1) дыбыстарды шақыру (қою), дыбыстарға еліктеу; 2) 1-3 сыныптың буындық құрылымдағы сөздердің айтылуын қалыптастыру; 3) сөздікті кеңейту: жеке сөздер, заттар, күнделікті әрекеттер; 4) 1-2 сөзден тұратын сөйлемді қалыптастыру; 5) грамматикалық құрылымды қалыптастыру: сөзді өзгерту дағдылары: - табыс және жатыс септік және зат есім сандары.

7-тақырып. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы түзете-дамыту бағдарламасының бірінші кезеңі. Бірінші кезеңдегі педагогикалық жұмыстың мақсаттары, міндеттері. Кезеңде педагогикалық жұмысты жүргізуге қойылатын шарттар, талаптар және әдістемелік нұсқаулар. Бірінші кезеңде төмендегілерге бағытталған сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалармен түзете-дамыту жұмыстарының әдістері мен тәсілдерінің сипаттамасы: 1) сөйлеу тілі арқылы қарым-қатынас жасау; 2) сөйлеу тілін түсіну: табыс және жатыс септіктеріндегі сөздер мен сұрақтарды және қысқа сөз тіркестері; 3) белсенді сөйлеу тілі: 1) дыбыстарды қою, 3-4 сыныптың буындық құрылымдағы сөздерін айту; 2) белгілі бір лексикалық тақырыптардағы сөздік қорды кеңейту; 4) грамматикалық құрылымды қалыптастыру: сөзді өзгерту дағдылары; 5) 2-4 сөзден тұратын қарапайым сөз тіркесін қалыптастыру; 6) ұсақ және артикуляциялық моторика, фонематикалық есту, сөйлеу тілі-есту зейіні мен есте сақтау қабілетін дамыту; сөйлеу тілі-естуді бақылау.

8-тақырып. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы түзете-дамыту бағдарламасының екінші кезеңі. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар

балалармен түзете-дамыту жұмыстарының әдістері мен тәсілдері.

Екінші кезеңдегі педагогикалық жұмыстың мақсаттары, міндеттері. Кезеңде педагогикалық жұмысты жүргізуге қойылатын шарттар, талаптар және әдістемелік нұсқаулар. Екінші кезеңде төмендегілерді дамытуға және/немесе қалыптастыруға бағытталған сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалармен түзете-дамыту жұмыстарының әдістері мен тәсілдерінің сипаттамасы: 1) сөйлеу тілі арқылы қарым-қатынас дағдылары; 2) фонематикалық есту; 3) сөйлеу тілін түсіну: зат есімдер, етістіктер, сын есімдер, грамматикалық формалардың мағыналары; 4) фразалық сөйлеу тілі; 5) байланыстыра сөйлеу тілі. Белсенді сөйлеу тілін дамыту: 1) 4-5 сыныптағы сөздердің дыбыстық айтылуы мен буындық құрылымын қалыптастыру; 2) сөздікті кеңейту; 3) грамматикалық құрылым: барыс (Кімге?, Неге?) және көмектес (Кіммен?, Немен?) септіктерінің сұрақтарын түсіну; 4) үш-төрт сөзден тұратын сөз тіркестері, қысқа мәтін құрастыру дағдысы; 5) психикалық қызметтерді дамыту: есту арқылы қабылдау мен зейіні, ұсақ және артикуляциялық есту-сөйлеу тілі, есте сақтау қабілеті, сөйлеу тілін реттеу қызметі және есту-сөйлеу тілін бақылау.

9-тақырып. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы түзете-дамыту бағдарламасының үшінші кезеңі. Үшінші кезеңде сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалармен түзете-дамыту жұмыстарының әдістері мен тәсілдері.

Бастапқы кезеңдегі педагогикалық жұмыстың мақсаттары, міндеттері. Кезеңде педагогикалық жұмысты жүргізуге қойылатын шарттар, талаптар және әдістемелік нұсқаулар. Үшінші кезеңде төмендегілерге бағытталған сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалармен түзете-дамыту жұмыстарының әдістері мен тәсілдерінің сипаттамасы: 1) сөйлеу тілі арқылы қарым-қатынас дағдылары; 2) фонематикалық есту; 3) сөйлеу тілін түсіну: зат есімдер, етістіктер, сын есімдер, грамматикалық формалардың мағыналары; 4) фразалық сөйлеу тілі; 5) байланыстыра сөйлеу тілі. Белсенді сөйлеу тілін дамыту: 1) 6-7 сыныптағы сөздердің дыбыстық айтылуы мен буындық құрылымын қалыптастыру; 2) сөздікті кеңейту; 3) сөздерді өзгерту дағдыларының грамматикалық құрылымы: зат есімдерді септіктер бойынша (ілік септігі), жеке және көпше түрде, етістіктерді жақтар, шақтар (осы және өткен шақ) бойынша, жеке және көпше түрде; 4) көмекші сөздер мен грамматикалық формаларды қолдана отырып, төрт-бес сөзден тұратын сөз тіркестері; 5) сөздерді байланыстыра сөйлеу арқылы құрастыру дағдысы; 6) психикалық қызметтерді дамыту: есту арқылы қабылдау мен зейіні, ұсақ және артикуляциялық есту-сөйлеу тілі арқылы жады, сөйлеу тілін реттеу және есту-сөйлеу тілін бақылау.

10-тақырып. Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы түзете-дамыту бағдарламасының төртінші кезеңі. Төртінші кезеңде сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалармен түзете-дамыту жұмыстарының әдістері мен тәсілдері.

Бастапқы кезеңдегі педагогикалық жұмыстың мақсаттары, міндеттері. Кезеңде педагогикалық жұмысты жүргізуге қойылатын шарттар, талаптар және

әдістемелік нұсқаулар. Төртінші кезеңде төмендегілерге бағытталған сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалармен түзете-дамыту жұмыстарының әдістері мен тәсілдерінің сипаттамасы: 1) сөйлеу тілі арқылы қарым-қатынас дағдылары; 2) фонематикалық есту; 3) сөйлеу тілін түсіну: зат есімдер, етістіктер, сын есімдер, грамматикалық формалардың мағыналары; 4) фразалық сөйлеу тілі; 5) байланыстыра сөйлеу тілі. Белсенді сөйлеу тілін дамыту: 1) 8-9 сыныпта сөздердің дыбыстық айтылуы мен буындық құрылымын қалыптастыру; 2) сөздікті кеңейту; 3) грамматикалық жүйе: зат есімдер мен сын есімдер, сан есімдерді септіктер бойынша, жеке және көпше түрде өзгерту, етістіктерді жақтар, шақтар бойынша, жеке және көпше түрде, түрі, қосымшалар мен жұрнақтар арқылы сөздер жасау; 4) бес-алты сөзден тұратын фразалар, толық жайылмалы байланысты сөздер жасау дағдысы; 5) психикалық қызметтерді дамыту: есту-сөйлеу тілі арқылы жады, сөздік-логикалық ойлау, әрекеттерді сөйлеу арқылы реттеу және есту-сөйлеу тілін бақылау.

11-тақырып. Сөйлеу тілін түзетудің заманауи инновациялық әдістері мен технологиялары. Логопедиялық жұмыста түзетудің нейропсихологиялық әдістері. Психикалық қызметтерді динамикалық түрде ұйымдастыру туралы түсінік. А.Р. Лурияның мидың үш қызметтік бөлігі туралы теориясы. Сөйлеу тілінің ауыр түрдегі бұзылыстарымен логопедиялық жұмыс кезінде мидың бірінші, екінші және үшінші бөліктерін түзетудің нейропсихологиялық әдістері мен тәсілдері.

Арнайы жабдықтар мен ақпараттық технологияларды қолдана отырып, сөйлеу тілін түзетудің заманауи инновациялық әдістері.

14. Вариативтік модуль.

12-тақырып. Аутизмі бар, ауыр түрдегі және көптеген бұзылыстары бар балаларға логопедиялық көмек көрсету. Аутизмі бар балалардың сөйлеу тілін дамыту әдістері мен тәсілдері. Сөйлеу тілі арқылы қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру. Фразалық және байланыстыра сөйлеу тілін түсінуді дамытудың әдістері мен тәсілдері.

Тірек-қимыл аппаратында бұзылыстары бар балалардың сөйлеу тілін дамыту әдістері мен тәсілдері. Сөйлеу тілінің дизартрилық бұзылыстарын түзетудің негізгі тәсілдері мен әдістері. Көру және есту қабілеттерінде бұзылыстары бар балалармен логопедиялық жұмыстың ерекшеліктері.

6. Оқу процесін ұйымдастыру

15. Оқыту дәстүрлі аудиториялық (күндізгі) немесе қашықтан (онлайн) оқыту форматында жүзеге асырылады.

16. Білім беру процесі оқытудың мынадай интербелсенді формалары мен әдістерін қамтиды: дәріс, семинар, топтық және жұптық практикалық жұмыс, топтардағы тренинг, шеберлік сыныбы, кейс әдісі, мәселелерді бірлесіп шешу.

17. ППТК және ОО-ы логопедтерінің бағдарламаның мазмұнын түсіну деңгейін арттыру үшін: кейіннен талқылау және рефлексиямен топтарда

жұмысты кеңінен қолдану; құжаттармен жұмыс; кейіннен ұжымдық жұмысты таныстырумен шағын топтарда теория мен кейс-стадидің негізгі мәселелерін талқылау, педагогтардың топтық жұмысын оқыту қарастырылған.

7. Бағдарламаны оқу-әдістемелік қамтамасыз ету

18. Бағдарлама бойынша курстық оқу ұзақтығы 72 академиялық сағатты құрайды.

19. Бағдарламаны оқу-әдістемелік қамтамасыз ету мыналарды қамтиды:

1) педагог кадрлардың біліктілігін арттыру бағдарламасы;
2) логопедиялық тексеру нәтижелерін талдауға арналған үлестірмелі материалдар. Сөйлеу тілінде бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы түзете-дамыту бағдарламасы негізінде жеке-дамыту бағдарламасын жасау процесін көрсететін үлестірмелі материалдар;

3) ППТК және ОО-ы логопедінің қызметін ұйымдастыратын және олардың жұмысының мазмұнын ашатын құжаттама пакеті: ППТК түзету сабақтарының жоспары; психологиялық-педагогикалық қолдау саласында мемлекеттік қызметтер көрсету аумағында және олардың жұмыс мазмұнын ашатын көмек түрлері: жеке-дамыту бағдарламалары, түзету сабақтарының басындағы баланың жағдайы (баланың мінездемесі), түзете-дамыту бағдарламасының мазмұны: дамыту жұмысының бағыттары; дамыту жұмысының әдістері, әдістемелері, тәсілдері, құралдары;

4) түзете-дамыту жұмысының әрбір кезеңінде сөйлеу тілінде бұзылыстары бар балаларға арналған жеке-дамыту бағдарламаларының үлгілері;

5) тыңдаушылармен кері байланыс парақтары, қорытынды бақылау және өзіндік жұмыс материалдары.

20. Бағдарламада дербес жұмыстың мынадай түрлері көзделген: баланың сөйлеу тілі мен психикалық даму деңгейі мен ерекшеліктерін психологиялық-педагогикалық бағалау (бейнебақылау негізінде), оның түзете-дамыту жұмысының кезеңіне сәйкестігі; жеке-дамыту бағдарламасын жасау; дамыту жұмысының әдістері мен тәсілдерін анықтау. Қорытынды бақылау аралас форматта жүргізіледі: курстың негізгі тақырыптары бойынша жазбаша жауаптармен бірге тест тапсырмалары: сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалармен түзете-дамыту жұмысының әр кезеңінің мақсаты, міндеттері және негізгі мазмұны.

8. Оқу нәтижелерін бағалау

21. Тыңдаушылардың дағдыларын қалыптастыру және білімдерін бағалауды бақылау мақсатында: экспресс-сауалнамалар, өздік жұмыстар, қорытынды бақылау жұмыстары жүргізіледі. Өздік және бақылау жұмыстарына арналған тапсырмалар, кері байланыс үшін сауалнама парақтары, тест тапсырмалары курстың оқу-әдістемелік кешеніне (бұдан әрі – ОӘК) енгізілген.

22. Тыңдаушыларда кәсіби құзыреттіліктің қалыптасу деңгейін анықтау, Бағдарлама мазмұнын меңгеру үшін профессор-оқытушылар құрамы бақылау жұмысын (өздік жұмыстар, сауалнама парақтары және т.б.) әзірлейді. Кері байланыс жасау үшін Бағдарламаның әрбір тақырыбы аумағында қорытынды бақылау жұмысы орындалады. Алынған кері байланыс негізінде дәрістер мен практикалық сабақтардың мазмұнына түзетулер енгізіледі, қосымша материал (құжаттама үлгілері, әдебиеттер тізімі, дидактикалық материалдар тізімі, бейне материалдар және т.б.) таңдалады, Бағдарлама мазмұнына қосымша түсіндірулер жүргізіледі. толықтай орындалды (дұрыс жауаптар 70-100% аралығында).

Қорытынды бақылау жұмысын орындау мынадай критерийлерге сәйкес бағаланады: орындалған жоқ (дұрыс жауаптар ұсынылған жоқ), ішінара орындалды (дұрыс жауаптар 50%-дан аз), орташадан жоғары орындалды (дұрыс жауаптар 50%-дан 70%-ға дейін), толықтай орындалды (дұрыс жауаптар 70-100% аралығында). Қорытынды тестілеуден өту және біліктілікті арттыру курсы аяқтау үшін дұрыс жауаптардың кемінде 70% жинау қажет. Қорытынды бақылау жұмысының нәтижелері негізінде курстан кейінгі қолдау кезеңінде кеңестер мазмұны жоспарланады.

9. Курстан кейінгі қолдау

23. Тыңдаушыларды курстан кейінгі қолдау төмендегідей түрде жүзеге асырылады:

- жеке, топтық кеңес беру (оның ішінде бейнеконференция режимінде);
- мәтіндік және бейне-материалдарды пайдалану арқылы әдістемелік және нормативтік-құқықтық қолдау;
- әдістемелік тақырыптық семинарлар (оның ішінде вебинарлар);
- дөңгелек үстелдер.

24. Курстан кейінгі қолдау үш кезеңнен тұрады.

Бірінші кезең – курсанттардың психологиялық диагностика жүргізу нәтижелерін және Zoom платформасы негізінде баланың сөйлеу тілі және психикалық дамуының ерекшеліктерін талдау және талқылау мақсатында әдістемелік семинар және топтық кеңес беру.

Екінші кезең – Zoom және WhatsApp платформасы негізінде балаға арналған жеке дамыту бағдарламасын құру нәтижелері бойынша жалпы вебинар және жеке жеке кеңес беру.

Үшінші кезең – жеке-дамыту бағдарламасы бойынша түзете-дамыта оқыту нәтижелерін топтық талқылау түріндегі дөңгелек үстел және рефлексивті есеп. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушыларға психологиялық дамытушылық көмек көрсетудегі кәсіби құзыреттіліктердің дамуын талдау және бағалау.

10. Негізгі әдебиеттер тізімі

1. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы (7.03.2023 жылғы жағдай бойынша өзгерістермен және толықтырулармен).

2. «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 11 шілдедегі № 343-ІІ Заңы (2021 жылғы 26 маусымдағы жағдай бойынша өзгерістермен және толықтырулармен).

3. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне инклюзивті білім беру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 2021 жылғы 26 маусымдағы № 56-VII ҚРЗ Заңы.

4. «Педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген адамдар лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2009 жылғы 13 шілдедегі № 338 бұйрығы (ҚР Білім және ғылым министрінің 31.03.2022 ж. № 121 бұйрығының редакциясында).

5. «Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау ережелерін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 қаңтардағы № 4 бұйрығы.

6. «Білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 қаңтардағы № 6 бұйрығы.

7. «Мектепке дейінгі, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары, жетім балалар мен ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларға арналған мамандандырылған, арнайы білім беру ұйымдары, балаларға және ересектерге арналған қосымша білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 31 тамыздағы № 385 бұйрығы (Есту қабілетінің бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы бөбекжай-бақшалар мен балабақшалар қызметі тәртібінің 3-параграфы; Психологиялық-педагогикалық түзету кабинеттерінің; оңалту орталықтары қызметінің тәртібінің 4,5-тараулары).

8. «Жергілікті атқарушы органдар көрсететін психологиялық-педагогикалық қолдау саласында мемлекеттік қызметтер көрсету қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 27 мамырдағы № 223 бұйрығы. «Дамуында проблемалары бар балалар мен жасөспірімдерді оңалту және әлеуметтік бейімдеу» мемлекеттік қызмет көрсету қағидаларына» 2-қосымша.

9. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің міндетін атқарушының 2016 жылғы 12 тамыздағы № 499 бұйрығы. 2-қосымша. Жалпы сөйлеу қабілеті дамымаған балаларға арналған мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы.

10 Методические рекомендации «Организация деятельности логопедического пункта». – Алматы: ННПЦКП, 2019.

11. Специальная коррекционно-развивающая программа для детей с нарушениями речи/Ерсарина А.К. – Алматы: ННПЦ РСИО, 2021.
12. Соловьева Л. Г. Логопедия: учебник и практикум для СПО/ Соловьева Л.Г., Градова Г.Н. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Юрайт, 2019.
13. Жукова Н.С. и др. Логопедия. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников: Кн. для логопеда/ Жукова Н.С., Мастюкова Е.М., Филичева Т.Б. – Екатеринбург: Изд-во АРД ЛТД, 1998.
14. Соботович Е.Ф. Речевое недоразвитие у детей и пути его коррекции. – М., 2003.
15. В.А.Кошиков. Экспрессивная алалия. – М., 2001.
16. Поваляева М.А. Справочник логопеда. – Ростов-на-Дону, 2002.
17. Методы обследования речи: Пособие по диагностике речевых нарушений/Под общ. ред. проф.Чиркиной Г.В. – М.: АРКТИ, 3-е изд.доп., 2003.
18. Нарушение речи и голоса у детей/Под ред. Ляпидевского С. С.и Шаховской С. Н. – М., 1975.
19. Баль Н.Н., Дроздова Н.В. Логопедическая работа с детьми дошкольного возраста с тяжелыми нарушениями речи. – Мн., 2010.
20. Филичева Т.Б. Коррекция нарушений речи. Программы для дошкольных образовательных учреждений компенсирующего вида/ Филичева Т.Б., Чиркина Г.В., Туманова Т.В. – М.: Просвещение, 2010.
21. Коррекция нарушений речи у старших дошкольников с ОНР: метод. пособие/сост. Е.В. Абраменко, В.С. Васильева. –2015.
22. Воробьева В.К. Методика развития связной речи у детей с системным недоразвитием речи: учеб. пособие. – М., 2006.

Қосымша әдебиеттер тізімі

23. Специальная педагогика. Учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений/Под ред. Н.М. Назаровой. – М., 2000.
24. Жукова Н.С. Отклонения в развитии детской речи: Учеб. пособие для студентов дефектол. и дошкольных фак-тов пед. вузов. – М., 1994.
25. Волкова Г.А. Психолого-логопедическое исследование детей с нарушениями речи. – СПб., 1993.
26. Лалаева Р.И., Серебрякова Н.В. Коррекция общего недоразвития речи у дошкольников (формирование лексики и грамматического строя). – СПб., 1999.
27. Калягин В.А., Овчинникова Т.С. Логопсихология. – М., 2006.
28. Нейропсихологическая диагностика и коррекция в детском возрасте: Учеб. пособие для высш.учеб.заведений. – М., 2002.
29. Семенович А.В. Нейропсихологическая коррекция в детском возрасте. Метод замещающего онтогенеза. – М., 2015г.
30. Хрестоматия по логопедии/Под ред. Л.С.Волковой и В.И.Селиверстова. – М., 1997.
31. Сикорский, И. А. Заикание: учеб. пособие/ Сикорский И.А., Шевцова

Е.Е.. – 2-е изд. – М.: Юрайт, 2019.